

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΤΗΝ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

πεταλούδα, πὸν χοροπηδάει γύρω σὲ μιὰ πνευματικὴ φλόγα — στὴν ἀγιογραφία. Πότε σκυμένος, συγκεντρωμένος, ὑπομονητικὸς. Πότε ἀνήσυχος, γοργοσάλευτος, ἐπιθετικὸς.

Καὶ ὁ καλλιτέχνης χαμογελά, ἱκανοποιημένος καὶ μακάριος, δταν ἀπὸ ἓνα σαρακοφαγωμένο, μουχλιασμένο, κατάμαυρο ξύλο,

ἀναστήσει, μὲ τὰ μυστικὰ πὸν ξέρει, μιὰν ἀγιογραφία δύο-τριῶν αἰώνων.

Πόσοι, ἀνάξιοι καὶ ἀνίδεοι, κακομεταχειρίζονται τὶς παλιὲς εἰκόνες! Ὁ Πελεκάσης θριαμβεύει, ἀναδημιουργεῖ. Οἱ ἅγιοι του, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχει, ἀπὸ τόσα χρόνια, τὶς εὐγενέστερες καλλιτεχνικὲς δοσοληψίες, τοῦ ἔδωσαν κάτι ἀπὸ τὴ θαυματουργή τους χάρη.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ (*)

Ἡ Θεσσαλονίκη δὲν εἶναι μόνον ὁ πελώριος βράχος πὸν συντρίβεται ἐπάνω του, κατὰ τὰ λόγια τοῦ ἱστορικοῦ, «ἐπὶ αἰῶνας ἡ μαγία τῶν βορείων λαῶν» (1)· οὔτε μονάχα ἡ μεγάλη χώρα πὸν συνοψίζονται μέσα της, θαρρεῖς, μὲ τὴν ἀνυπέροχτη στρατηγικὴ σπουδαιότητά της, οἱ περιπέτειες πὸν σχηματίζουν τὴν ἱστορία τοῦ ὅλου Γένους. Δὲν εἶναι μόνον, κατὰ τὴν εὐτυχημένη, πρὸ ὀλίγου καιροῦ, διατύπωσην ἐγκρίτου δημοσιογράφου (2), «ἡ πολυτάραχος πόλις πὸν μέσ' ἀπὸ τὰ χθесινὰ ἐρείπιά της ἐξεπετάχθη ἐπιβλητικὴ, γραφικὴ, πλουσία, οἶονεὶ συμβολίζουσα τὸ θαῦμα τῆς ἑλληνικῆς ἀναδημιουργίας». Γνώρισε χρόνους ἀκμῆς πὸν κάνουν τὸν ἱστορικὸ νὰ βεβαιώνη: «Ἡ Θεσσαλονίκη ὑπῆρξε, πρὸ πάντων ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, κέντρον πνευματικῶν μέγα» (3). Ἡ βυζαντινὴ ψυχὴ, κακογνωρισμένη ἀκόμα σὲ πολλά, πὸν γέννησε τὴν ποίηση τῶν Ρωμαίων καὶ τὴν πολυγλωσσία τῶν Ψελλῶν, σὲ μακροχρόνιο ξετύλιμά της, ἡ ἴδια ψυχὴ, πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ μας ὡς τώρα καὶ λόγου

καὶ στίχου, ἐτελετούργησε κ' ἐδῶ. Ἐξῆσαν ἐδῶ καὶ μόχθησαν, ταιριάζοντας ὁ καθένας ἀχώριστα τὴ μοῖρα του μὲ τὴν τύχη τῆς μακεδονικῆς βασίλισσας, δύο ὑπέροχα πνεύματα, σὲ διαφορετικοὺς καιροὺς, πόσο μετὰξὺ τους διαφορετικά! Ὁ ἓνας μέσα σὲ δωδέκατο καὶ ὁ ἄλλος μέσα σὲ δέκατο τέταρτο αἰῶνα· καὶ οἱ δύο ἀρχιεπίσκοποι τῆς Θεσσαλονίκης: ὁ Εὐστάθιος ὁ ἓνας, ὁ ἄλλος ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς. Στὸ γοργό μου τοῦτο πέρασμα εὐλαβητικὰ γιὰ μιὰ στιγμή μὲ σταματοῦν οἱ εἰκόνες των. Ἀθλητικὰ ἐδῶ τὴ ζωή τους τὴν πέρασαν· ὁ ἓνας ὑπογραμμὸς τοῦ ἐπιστημονικῆ καταρτισμένου νοῦ· ὁ ἄλλος καὶ διαλαλητῆς τῆς μυστηριακῆς ἐκστατικῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ θεότητα, καὶ μάρτυς γιὰ τὴν ἰδέα του. Ὁ Εὐστάθιος τῆς Θεσσαλονίκης, «συμπαθῆς καὶ εἰς τὸ νεώτερον ἀκόμη αἰσθημα» (4), δεινὸς τοῦ Ὁμήρου σχολιαστῆς, δραστικὰ ἐπικοινωνεῖ καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ μὲ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν συγχρόνων του· ὁμοῦς τὰ μάτια του, ὀλάνοιχτα, καὶ μὲ ὅλη τὴν ποιμαντορικὴ τῆς ὀρθοδοξίας βακτηρία του, κυριώτατα, πρὸς τὰ κλασικὰ τῶν προγόνων ἀριστουργήματα. Ὁ ἄλλος, ὁ Γρηγόριος, «παρουσιάζεται— μᾶς λέγει σοφὸς μελετητῆς καὶ βιογράφος του—ὡς ἡ φωτεινότερα προσωπικότης τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βυζαντίου» (5). Τὸ κήρυγμά του, ὁ ἐνδόμυχος ἀσκητισμὸς, μὲ τὴν ἡσυχία γοερὴ πὸν φέρνει ὁ ἀσκητισμὸς αὐτός, ἀνυψώνει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ὀλόφωτη θεωρία τοῦ

(*) Ὁμιλία στὴς Θεσσαλονίκης τὴ Μικρασιατικὴ Λέσχη, πὸν ἔγινε βράδι, 20 Δεκεμβρίου 1927. Ἡ «Μακεδονία» τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ τὴ δημοσιεύσῃ τὴν ἄλλην ἡμέρα σὲ φύλλο της. Φυσικὰ, τὸ τύπωμα σὲ καθημερινὴ ἔφημερίδα, χωρὶς νὰ ἰδῶ διόρθωση, μὲ πολλὰ λάθη, παραμορφωτικά. Ἡ Διεύθυνση τῆς «Νέας Ἑστίας», παρακαλεσμένη, τὴν ξανατυπώνει, καθὼς προσεχτικὰ διορθώθηκε καὶ χτενίστηκε.

(1) Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Γ. Χερτσβεργ, μετάφρ. Π. Καρολίδου.

(2) Τοῦ κ. Α. Κ. Χαμουδοπούλου τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος».

(3) Συμβολαὶ εἰς τὴν Μεσαιων. Ἱστορ. τῆς Μακεδονίας, Κ. Ἀμάντιου.

(4) Κρουμπάχερ «Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχνίας», μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου.

(5) Γρ. Παπαμιχαήλ «Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς».

Δημιουργοῦ. Καί οἱ δύο, τυπικοί ἀντιπρόσωποι θεωριῶν ποῦ ἔσο και ἂν ἀντιστέκο-
ται ἢ μιὰ στήν ἄλλη, τῇ συμπληρώνουσι τὴν
ἱστορία. Σταμάτησα στοὺς δύο, ὄχι μόνον
γιατὶ τοῦ καθενὸς ὁ ὄγκος εἶναι σὰ νὰ προ-
χύνεται και ἀπὸ μιὰ κερφή γνωριμώτατην
ἐδῶ ὁ ἕνας μᾶς δείχνει τὸν Ὀλυμπον, ὁ
ἄλλος τὸν Ἄθω. Μᾶς σταματοῦν κάποτε,
κάθε φορά ποῦ μελετοῦμε τ' ἀνθρώπινα, κά-
ποια πρόσωπα τὸ νόημα ποῦ μᾶς ὑποβάλλου-
ν ἐκεῖνα, πηγαίνει πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἴδια
τους τὴν προσωπικότητα. Τέτοια πρόσωπα
ὁ Εὐστάθιος και ὁ Γρηγόριος. Φυσιογνωμίες
συμβολικές. Ἄπ' ἐδῶ ἡ ὀρθολογικὴ νηφά-
λια πολυμάθεια και ἰδοῦ ὁ πεζὸς λόγος.
Ἄπ' ἐκεῖ ἡ ἐκστατικὴ μεθυστικὴ ἐνόραση
και ἰδοῦ ἡ ποίηση. Γιατὶ και ὅλοι οἱ τρόποι
ποῦ κάνουν τὸ πνεῦμα νὰ δηλώνεται, και
σὴν τέχνην και σὴν ἐπιστήμην, συγκεν-
τρώνονται, γενικώτατα, σὲ δύο ἐνέργειες:
Ποίηση και Κριτικὴ. Γιὰ τοῦτο τὴν ὁμι-
λία ποῦ θ' ἀκούσετε σήμερα τῇ θέτω κάτω
ἀπὸ τῇ σκέπη τῶν δύο τούτων συμβολικῶν
ἡρώων τοῦ Λόγου, σὰ νὰ ζητῶ τὴν εὐλο-
γία τους.

* *

Φιλόσοφος μὲ φήμην εὐρωπαϊκὴν, ποῦ
τώρα τελευταία ἡ ἀγγλικὴ Ἀκαδημία, κα-
θὼς εἶδα κάπου, στεφάνωσε τὸ φωτεινὸ του
ἔργο μὲ χρυσὸ μετάλλιο, ὁ Ἴταλὸς Bene-
detto Croce, τολμηρὰ κάπου παρατηρεῖ:
«Δὲν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχουν ξεχω-
ρισμένοι ἀνθρωποὶ θεωρητικοὶ και ἀνθρωποὶ
πρακτικοί. Καί ὁ θεωρητικὸς εἶναι κ' ἐκεῖ-
νος πρακτικὸς — ζῆ, θέλει, ἐνεργεῖ. Καί ὁ
ἀνθρωπος ποῦ λέγεται πρακτικὸς, θεωρητι-
κὸς εἶναι κ' ἐκεῖνος — μελετᾷ, πιστεύει,
σκέπτεται, διαβάζει, γράφει, ἀγαπᾷ τὴ μου-
σική. Τὰ ἔργα ποῦ μᾶς παρουσιάζονται ὡς
γνήσια γεννήματα τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, δταν
τὰ καλοεξετάσης, βλέπεις πὼς εἶναι ἀρκετὰ
περίπλοκα και ἀπὸ θεωρητικὰ στοιχεῖα
πλούσια. Καί τὰ ἔργα ποῦ μᾶς δηλώνονται
ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸν καθαρὰ φιλοσο-
φικὸ ἢ καλλιτεχνικὸ νοῦ, τὰ παράγει μιὰ θέ-
ληση. Χωρὶς τὴ θέληση τίποτε δὲ γίνεται.
Ἡ μάχη τῆς Ἀουστερλίτσης ἀπὸ τὸ Με-
γάλο Ναπολέοντα εἶναι κατόρθωμα και τῆς
σκέψης καθὼς ἡ «Θεῖα Κωμῳδία» τοῦ Δάν-
τη ἀριστοῦργημα εἶναι και τοῦ βουλευτι-

κοῦ»⁽⁶⁾. Σ' αὐτὰ τὰ ἔντονα και μὲ τὴν πί-
στη πρὸς τὸ ἀπόλυτο ριγμένα φιλοσοφήματα
δύσκολο κάπως νὰ συνηθίσουμε ὅσαι ἀπὸ
χαμηλότερα, ἀλλὰ και ἀπὸ σιμώτερα, βλέ-
πουμε τὰ πράγματα. Ἄλλὰ και σὲ ταπεινό-
τερο ἔδαφος, ὁ προσεκτικὸς παρατηρητὴς, και
μέσα στὶς ἀνομοιότητες ποῦ μᾶς παρουσιάζου-
ν τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐνέργειας, δὲ θὰ
δυσκολευθῆ στὸ τέλος νὰ διακρίνην και ση-
μεῖα ποῦ συνενώνουν ἀσυμβίβαστα στὴ φαι-
νομενικὴ τους φυσιογνωμία πράγματα.

Και ἰδοῦ δύο φαινόμενα, πόσο διαφορετι-
κά: Ἐνας πολιτευτὴς κ' ἕνας ποιητὴς. Ἐδῶ
τὰ μάτια, διακριτικά, τοῦ θετικοῦ ἐκεῖ ὁ δε-
σμώτης τοῦ ὄνειρου και τοῦ ρεμβασμοῦ. Καί
ὅμως προτέρημα κατεξοχὴν τοῦ πολιτικοῦ
εἶναι κάποιον στερεὸ στάσιμον ποῦ προβλέπει
και ὁ ποιητὴς, ἀπὸ τὸ βῆθρον του ποῦ στυλώ-
νεται, θυμίζει πὼς ἡ φαντασία εἶναι δύναμη
κατεξοχὴν ποῦ βλέπει. Δὲν εἶν' ἐδῶ καιρὸς
γιὰ νὰ ἱστορήσω ποῦ και πὼς τὰ πολιτικὰ
ἰδανικὰ σχετίζονται μὲ τὰ ποιητικὰ αἰσθή-
ματα, και πὼς και πόσο τὰ δεύτερα ὑπηρε-
τοῦν τὰ πρῶτα· τώρα μάλιστα ποῦ παρατη-
ρεῖται σὲ λαοὺς κάποια ἐξαιρετικὴ συμπάθεια
τῶν ἰδεολόγων πρὸς τὴ δράση τὴν πολιτικὴν,
μιὰ ροπὴ, μιὰ κίνηση, ἕνα σκύψιμον τῶν ἐκλε-
κτῶν τῆς θεωρίας και τῆς καλλιτεχνικῆς δη-
μιουργίας πρὸς τὴν κονίστρα τῶν κομματι-
κῶν ἀγώνων. Ὅμως χρέος μου κρίνω νὰ
δηλώσω μὲ ὀλη μου τὴν εἰλικρίνεια, πὼς ἡ
πολιτικὴ συγκίνηση, καθὼς κοινῶς τὴν ἐν-
νοοῦμε, δὲ μὲ συντάραξε ποτὲ σχεδόν, και
πὼς μὲ τοῦ οἴστρου, βέβαια, τὸν τάραχο,
μὰ και μὲ τοῦ διαβατικοῦ φτεροῦ τῇ γληγω-
ράδα, πάντα λυρικὰ τὴν ἀντίκρυσσεν τὴν πο-
λιτεία. Ὅμως και ὁ στίχος, καθὼς εἶναι, κυ-
ριώτατα, μονόλογος κάτω ἀπὸ τ' ἄστρα, εἶ-
ναι, και συχνά, κήρυγμα. Τώρα τελευταία
κάποιος εἶπε γιὰ ἕνα δοξασμένο εὐρωπαϊκὸ
ποιητὴν και μαζί γνωρισμένο ἀπὸ τὴ χρη-
σιμοδοτικὴ δυσκολία τῆς τέχνης του, πὼς ὁ
ποιητὴς αὐτὸς εἶναι γιὰ τὰ Ἐλευσίνια μυ-
στήρια, δὲν εἶναι γιὰ τὴν Ἀγορά. Ἡ ἀλή-
θεια εἶναι πὼς ὁ ποιητὴς, ὅσο περισσότερο
συμμαζώνεται στὸν ἑαυτό του, τόσο ἐντελέ-
στερα πραγματοποιεῖ τὴν κοινωνικὴν του ἀ-
ποστολή. Ἄλλὰ και ἀλήθεια εἶναι ἀκόμα

(6) «Philosophie de la pratique.» Γαλλικὴ
μίσηφρ.

πὼς τὰ ποιήματα τῶν ποιητῶν, ὄχι σπάνια, γίνονται καὶ ἀπὸ τὸν ἀγορὰ γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆ γαληνεύουν καὶ τὴν ἀγορὰ σὰν πέρασμα ἱερατικῆς πομπῆς. ὅταν δὲν τὴν τρικυμίζουσαν σὰν τὸ φύσημα κάποιου συνταραχτικοῦ, πάντα ζωοποιῶ ἀνέμου. Ἐπειτα, καθὼς ὁ πολιτευτὴς μέσα σ' ἓνα του λόγο μᾶς ἐκθέτει τὴν πολιτικὴν του, ἀνάλογα καὶ ὁ ποιητὴς, κ' ἐκεῖνος δημόσιος λειτουργός, ὅσο καὶ ἂν τοῦ εἶναι ἕνα τὰ προγράμματα, καί, σὲ μίαν ὑψηλοτάτη σημασία, νοῦς κριτικὸς συχνότατα, γιὰ τοῦτο καὶ ἀρμοδιώτερος νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὸ ἴδιον του τὸ ἔργο, καὶ πατέρας του καὶ τιμητῆς του, ἀκριβέστερα καὶ στοχαστικώτερον ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματικὸς κριτικογράφους ἐκθέτει καὶ ὁ ποιητὴς τὴν ποιητικὴν του.

Δὲν εἶναι τίποτε πού νὰ μὴν ἐνδιαφέρῃ τὸν ποιητὴ, πού νὰ μὴ τοῦ δίνῃ τὴν χάριν νὰ μεταμορφώσῃ καὶ τὰ κοινότερα πράγματα σὲ καλλιτεχνικὰ πλάσματα, καθὼς τὰ προικίζει μὲ τὸ μέγεθος καὶ μὲ τὴν τάξιν, τὰ δυὸ συστατικὰ τοῦ ὕψους. Ὅ,τι ὀνομάζεται *ἐμπνευσις* δὲν εἶναι παρὰ ἡ δύναμις πού συγκεντρώνει τὸ νοῦ τοῦ ποιητῆ ἐπίμονα, ἀπορροφητικὰ, στὴν ἰδέαν του. Στὴν ἰδέαν του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού τοῦ παρουσιάζεται μὲ τὸ ἀκαθόριστο ἑνὸς ἰσχυροῦ, ἕως τὴν τελευταία στιγμὴ πού τὴν κρατεῖ ὁ ποιητὴς τὴν ἰδέαν του στὰ χέρια του σωματωμένη, κοιταγμένη σὲ ὅλα τῆς τὰ καθέκαστα, ρυθμός, ρίμα, στίχος, γλῶσσα, λέξις. Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι, καλὰ-καλὰ, κάτι ἀπὸ προτιήτερα πού προσμένει νὰ χυθῆ στὸ καλούπι τοῦ στίχου· γεννιέται, σωστά-σωστά, μαζὶ μὲ τὸ στίχον· γίνεται καὶ πλάθεται μαζὶ μ' ἐκεῖνον. Ρυθμός, στίχος, ρίμα, γλῶσσα, λέξις, ἰδέα, ὅλα, ἀντικείμενα πού τὴν ἐκφράζουν τὴν ποίησιν ἐξίσου σημαντικὰ. Καὶ δὲν εἶναι τίποτε πού νὰ μὴν ἐνδιαφέρῃ τὸν ποιητὴ, Ἄλλὰ καὶ τίποτε δὲν τὸν ὑποχρεώνει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τοῦτο ἢ γιὰ κείνο τὸ πρόβλημα, τὴ θεωρίαν, τὸ αἰσθημα, τὸ γεγονός, τὴν ἰδέαν, ὅσο καὶ ἂν εἶναι τῆς ὥρας, ὅσο καὶ ἂν τρέχῃ στοὺς δρόμους, ὅσο καὶ ἂν κυριαρχῇ, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τὰ φαινόμενα πού συνταράζουν καὶ πού ἀπορροφοῦν τοὺς λεγόμενους *συγχρονισμένους*. Τὸ ἰδανικὸ πού δὲ μὲ συγκινεῖ, μοῦ θυμίζει πάντα τὸ στίχον μου: *ὅ,τι δὲν ἀγαποῦμε δὲν ὑπάρχει* (7).

(7) «Σατιρικά Γυμνάσματα.»

Πολὺ καλὰ γνωρίζω, καὶ δὲ χρειάζεται πολλὴ φιλοσοφία γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃ κανεὶς, πὼς ἀλλάζουν οἱ καιροί. Καὶ πολὺ περισσότερο γίνετ' αἰσθητὸ τὸ ἀλλαγμὰ τὴν ὥραν αὐτὴν πού μιὰ ροὴ ἀκράταγῃ ἀκόμα, «ὁ νέος μεσαιῶνας», καθὼς ἕνας ρώσσος διανοητῆς τώρα καλὰ καλὰ τὴν βάφτισε (8), φαίνεται σὰ νὰ πολεμᾷ ν' ἀλλάξῃ τὸ πρόσωπον τοῦ κόσμου. Εἶναι ὁ καιρὸς πού ξημέρωσε ὕστερον ἀπὸ τὸν ἀφάνταστο πολεμικὸ σεισμό. Ὁ σεισμὸς τί γκρεμίσματα μᾶς ἀφῆσε, σὲ πόσα πένθη μᾶς ἐθύθισε, τί ξαφνίσματα μᾶς ἔφερε! Ἰδανικὰ καταβροχθίζει ὁ καιρὸς αὐτός, ἀλλὰ σπέρνει στὸν τόπον τους, νέων ἰδανικῶν κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μᾶς φοβερίζουν οἱ κατακλυσμοί. Ἄλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἱστορία μὲ δασκαλεύει καλὰ πάλιν νὰ γνωρίζω, πὼς τὰ ἰδανικὰ μπορεῖ νὰ ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου, μὰ δὲν πεθαίνουν. Πόσα νερὰ καὶ πόσες φωτιές πού δὲ βλέπονται ἀπὸ τὸν ἥλιον, δὲν παύουν νὰ τρέχουν, νὰ καίνε κάτου ἀπὸ τὴν γῆν! Τὰ ἰδανικὰ, γιὰ λίγο ἢ γιὰ πολὺ, ἐξαφανίζονται γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν· πλουτισμένα πάντα καὶ ξανανωμένα ἀπὸ τὸ πέρασμα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ νέου· διαφορετικὰ μπορεῖ σὲ κάποια τους γνωρίσματα, μὰ πάντα καὶ στὴν οὐσίαν τους τὰ ἴδια, τὰ ἴδια στὰ βασικά τους χαρακτηριστικά! Ἐνας ρυθμὸς τὰ κυβερνᾷ. Φτάνει, συχνότατα, γιὰ τὸ γυρισμὸν τους, τὸ θέλημα ἑνὸς μεγάλου ἀνθρώπου: «Τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ ἀκούσατε λόγον Κυρίου!» ἀνακράζει ὁ προφήτης τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ ξαναχλωραίνονται. Καὶ ἄς μὴ λησμονοῦμε πὼς παράπλευρα στὰ τρεμοσαλέματα τῶν ἀγωνιζόμενων νὰ περπατήσουν σύμφωνα μὲ τὸ τυμπάνισμα τῶν νέων καιρῶν, ἀνάλογα εἶναι σεβαστὴ καὶ ἡ ἀταραξία τῶν στοχαστικῶν πού ἐξακολουθοῦν ἀπαρασάλευτοι νὰ μένουσιν· ζοῦνε καὶ αὐτοί, συγχρονισμένοι ὅμως, μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ἰδανικὰ. Κ' ἐδῶ θὰ ἦταν ὁ τόπος νὰ σημειωθῇ ὅ,τι βρίσκειται σὲ μιὰ σελίδα ἑνὸς προλόγου μου: «Τὰ μεγάλα ἔθνικα ἰδανικὰ, ὅταν ἀνθίζουσι καὶ ζοῦνε στὸ σπίτι τοῦ καθενός, ὁ ποιητὴς τοὺς χτίζει παλάτια. Τὰ μεγάλα ἔθνικα ἰδανικὰ, ὅταν ξεπέφτουν, καὶ ὁ καθένας τὰ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὁ ποιητὴς τὰ πέρνει στὸ καλύδι του καὶ ἀσυλο τοὺς δίνει» (9). Τὰ λόγια μου αὐτὰ δὲν

(8) Ὁ Ν. Μπερντιάεφ.

(9) «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου.»

Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΧΝΗ

MURILLO

MANNA ΚΑΙ ΘΥΓΑΤΕΡΑ

έχουν την αξίωση να εφαρμόσουν μια φιλοσοφία, την ίδια, σε όλα τα ιστορικά φαινόμενα. Βλέπω πάντα προς τον κόσμο που ανήκω, προς την ποίηση, ρίζα και κορύφωμα της φιλολογικής ζωής· της ζωής που δε μπορεί και αυτή παρά να δέχεται τον αντίκτυπο της γύρω της κοινωνικής ροπής, αλλά και να του αντιστέκεται· και η αντίδραση κρέμεται από την επίδραση. Κάποιο στοχαστικό κοντύλι τώρα τελευταία σημείωνε κάπου: «Το λογικό περπάτημα στις λογοτεχνίες, καθώς και στα έθνη, το αποτελεί διπλή ισόχρονη κίνηση, ή κίνηση που προχωρεί στα περιπετειώδη και στα νεωτερικά, και η κίνηση που γυρίζει στα παραδομένα και στα ασφαλισμένα. Η ζωή δεν είναι δυνατή παρά με την αμοιβαία και την κανονική αλληλομετάγχιση των δύο τούτων στοιχείων.»

* *

Ό,τι κυρίως έδω μ' ενδιαφέρει είναι η αναγνώριση της αυτονομίας της δημιουργικής φαντασίας, και μαζί μια καθαρώτερη συνείδηση της αποστολής του ποιητή. Με χρυ-

σά γράμματ' ως χαράζουν οι νέοι ποιηταί μας, χωρίς βέβαια να το καταφρονήσουν το κήρυγμα του αρχαίου λυρικού που θέλει τα «νεοχμα μέλη», δηλονότι τα νεωτερίζοντα ποιήματα, ως χαράζουν οι ποιηταί μας το στίχο του του Λαμαρτίνου:

*Chantez aux jours nouveaux les eternels
[cantiqnes !*

*Ψάλλετε προς τους νέους καιρούς τα αιώνια τα
[τροπάρια !*

Ο Λαμαρτίνος, ποιητής του περασμένου καιρού και μαζί των καιρών όλων, γιατί μεγάλος είναι ποιητής. Ένας των τελευταίων ημερών πολύτροπος και ιστορικός και τεχνολογικός, φημισμένος όχι πρώτος, ούτε και τελευταίος, υποθέτω, εύρετης της ποιητικής, και κάπως χμιαϊρικής χάρις, που της έδωσε τόνομα pure poésie, έγραφε πρό όλίγου: «Δέν υπάρχει περασμένη ποίηση. Η άληθινή ποίηση πάντα νέα είναι, πάντα μās φέρνει το ίδιο γαλβάνισμα» (10). Βέβαια,

(10) Ο Η. Bremond,

τὰ πράγματα τοῦ κόσμου μπορεί νὰ ἐξελισ-
σονται, ἀν ὅλα δὲν προοδεύουν. Καὶ ἡ ποι-
ησι θὰ ὑποτάσσεται στὸν παγκόσμιον νόμο.
Ὅμως ὅταν πέφτει τὸ μάτι μου σὲ δοκιμὲς
ἀνθρώπων ποὺ κυνηγοῦν λαχναριάζοντας τὴν
πρωτοτυπία, μὲ τὴν ἰδέα πὼς τὴ συγχρονί-
ζουν τὴν ποίησι μὲ κάποιον νόμον ἀλλαγῆς,
θυμοῦμαι τὸ θεολογικὸ ρητό: «ὁ Θεὸς δὲν
ἐξελίσσεται· **ὕπάρχει**». Μποροῦμε νὰ τὸ ἐ-
παναλάβουμε καὶ γιὰ τὴν ποίησι. Ὁ κό-
σμος τοῦ ποιητῆ αὐτόνομος καὶ αὐτεξούσιος.
Ἀπὸ πολλὰ συντρέχεται καὶ ἀπὸ πολλὰ
πλουτίζεται. Τόσο τὸ καλύτερο. Ὁ ποιητὴς
δανεῖζει, δανεῖζεται, χαρίζει, χαρίζεται, ὑ-
πηρετεῖται, ὑπηρετεῖ. Ἀλλὰ σκοπὸς του εἶ-
ναι τὸ τραγούδι του· ἓνα κελάδημα σὰν τοῦ
κορυδαλοῦ μὲ τὸν ὅποιο τὸν συμβολίζει,
Σαίξπηρος τοῦ λυρισμοῦ, ὁ Σέλλεϋ ἢ μιά
συμφωνία, σὰν ἀπὸ βαγνερικὸ μουσικόδραμα.
Ὅ,τι ἐμπνέει τὸν ποιητῆ, ὅ,τι τοῦ γίνεται
κόσμος, δὲν ἀφίνει, μέσα στοὺς στίχους του
καὶ μέσα στὰ πλάσματά του, τὰ σημάδια του
παρὰ γιὰ τὴν ὁμορφιά του. Τὰ ἰδιαιτέρα πε-
ριστατικά τῆς ζωῆς του ἀνεβασμένα, πολύ-
σημα, στὰ πλάτια τῶν γενικῶν ἰδεῶν, τὰ φι-
λοσοφικά δόγματα, ἀκόμα καὶ τὰ πολιτικά
κηρύγματα ποὺ παίρνουν τὴ χάρη τῶν ἀτο-
μικῶν αἰσθημάτων. Ἀλήθεια τους εἶναι ἡ
ποίησή τους. Τὸ ἡγεμονικὸ γνῶρισμα ποὺ χα-
ρακτηρίζει, κυριώτατα, τὸν ποιητῆ, λέγει
περίφημος Ἀμερικανός, ὁ Ἐμμερσον⁽¹¹⁾, εἶ-
ναι ἡ χάρις ποὺ σκορπᾷ. Χωρὶς αὐτὴ τὴ
δύναμη κανεὶς δὲ μπορεί νὰ εἶναι ποιητὴς.
Τὸ ὄραϊο εἶναι ὁ σκοπὸς του. Ἀγαπᾷ τὴν
ἀρετὴν, ὄχι γιὰτὶ εἶναι χρέος· τὴν ἀγαπᾷ γιὰτὶ
εἶναι χάρις. Χαίρεται τὸν ἄντρα, τὴ γυναῖ-
κα, τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὸ ἀχτιδοδόλημα τῆς
ἀγάπης ποὺ ἀναδύεται ἀπὸ αὐτοῦς. Τὴν
ὁμορφιά, τὴ χάρις, τὴ χαρὰ, νὰ τι σκορπί-
ζει ὁ ποιητὴς! Καὶ θὰ πρόσθετα: Μακαρι-
σμένος ὁ ποιητὴς ποὺ τὴ χάρις, τὴν ὁμορ-
φιά καὶ τὴ χαρὰ τὰ βρίσκει στὰ «αἰώνια τὰ
τροπάρια» τοῦ Λαμαρτίνου! Ἐνας ποιητὴς
παγκόσμιος φήμης, ὁ Ἰνδὸς Ραμπὶ Ταγγόρ,
σ' ἓνα του ἐξαισιο κομμάτι ποὺ μᾶς τὸ με-
τέδωκε ὁ Ρομλίν Ρολλάν⁽¹²⁾ καὶ ποὺ ἀξίζει
προσοχὴ περισσότερη παρ' ὅσο ἀξίζει τὸ ἐ-
ξαφνικὸ του πέρασμα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά

μας, ὁ ποιητὴς Ταγγόρ μᾶς ἐτόνισε τί ἀξί-
ζει ὁ κλεισμός τοῦ ποιητῆ μέσα στὰ φυσικά
τοῦ σύνορα· ἓνας, ἐνεργὸς πάντα, ἀσκητι-
σμός· τί ἀξίζει «ἡ γωνιά τοῦ ποιητῆ»· εἶναι
ὁ ἴδιος τοῦ λόγος. Τὸ τραγούδι τοῦ ποιητῆ
σὰν τὸ τραγούδι τοῦ πουλιοῦ. Καὶ τί εἶναι
τὸ πουλι ὅταν ἡ αὐγὴ τὸ ξαναζωογονεῖ· «τὸ
ξύπνημά του, μᾶς λέει, δὲν τὸ ἀπορροφᾷ ἡ
ἀναζήτησι τῆς τροφῆς. Τὰ φτερά του ἀπο-
κρίνονται ἀκούραστα στὸ κάλεσμα τῶν οὐρα-
νῶν. Ὁ λάρυγγάς του χύνει τραγούδια χα-
ρᾶς πρὸς τὸ νέο φῶς τὸ πρωῒνό». Τὸ μάθη-
μα μᾶς τὸ δίνει ὁ πολυταξίδευτος μολαταῦτα
Ἰνδός, «πνευματικὸς πρεσβευτὴς τῆς Ἀσίας
στὴν Εὐρώπη», καθὼς τὸν εἶπαν. Μακαρι-
σμένος ὁ ποιητὴς ποὺ τοῦ φτάνει ἡ γωνιά
του. Εἶναι ἡ φάτνη ποὺ γεννιέτ' ἐκεῖ, ἐνσαρ-
κωμένην θεανθρωπικά, ἡ ποίησι.

* *

Ἀλλὰ, καλὰ καλὰ, τί εἶναι τὸ φαινόμενο
ποὺ τὸ λέμε **ποίησι**, καὶ πὼς θὰ τὸ καθο-
ρίσουμε;

Τώρα τελευταία, στὴν παρισινὴ «Ἐπιθεώ-
ρησι τῶν δύο Κόσμων», δοκιμασμένος κρι-
τικὸς ἀρχίζοντας ἓνα του μελέτημα γιὰ τὸ
Ρακίνα⁽¹³⁾, πιστοποιοῦσε τὸ δύσκολο, τὸ
σχεδὸν ἀδύνατο τοῦ ὀρισμοῦ τῆς. «Ὅσοι ἐ-
δοκίμασαν—γράφει— νὰ μᾶς ὀρίσουν τὴν
ποίησι δὲν κατώρθωσαν ἄλλο τίποτε παρὰ
νὰ μᾶς δώσουν ἐξυπνα μεταφορικά ἐπιγράμ-
ματα. Τὴν ποίησι τὴν αἰσθανόμεσθε, δὲν τὴν
ὀρίζουμε. Εἶναι ἀκαθόριστη σὰν τὴ ζωὴ,
σὰν τὴν ψυχὴ. Καὶ μολαταῦτα εἶναι κάτιπραγ-
ματικὸ ποὺ σὲ μαγεύει καὶ σὲ κάνει νὰ τὸ σχο-
λιάζης. Ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος, ὅταν κάποιος
ὑποστήριζε μπροστά του πὼς δὲν ὑπάρχει
κίνησι, σηκώθηκε, ἀπλούστατα, καὶ περπά-
τησε.

Στὴν, ἐπιγραμματικὴ καὶ αὐτὴ, σκέψη τοῦ
δοκιμασμένου κριτικοῦ ποὺ ἀναφέρω, ὑπάρ-
χει βέβαια, ἀρκετὸ ποσὸ ἀλήθειας. Ὅσο δύ-
σκολο κανεὶς νὰ κρατήσῃ στὰ δάχτυλά του
τὴν ἀχνην ποὺ τοὺς ἀφησε ἡ πεταλοῦδα, τόσο
δύσκολο εἶναι νὰ ὀρισθῇ τὸ μάγεμα ποὺ ἀ-
φίνει στὸ πνεῦμα ἓνας ὄραϊος στίχος. Τὸ
δυνατώτερο ἐπιχείρημα εἶναι κάτι σὰν τὸ
περπάτημα τοῦ φιλοσόφου.

Ἡ ἀγάπη ποὺ τρέφω ἀπὸ τὰ παιδικά μου

(11) Emerson «Les sur-humains». Γαλλ. με-
τάφρ. Ironlet.

(12) R. Rolland «Mahatma Gandhi.»

(13) O. V. Giraud.

χρόνια γιὰ τὴν ποίηση, καὶ ἡ κοινωνία μου, ἀπὸ τὴ μακροχρόνια πείρα μου, μὲ κάποια μυστικά τῶν Χαρίτων, μὲ φέρνουν νὰ πρεσβεύω πῶς τὶς περισσότερες φορές, πάντα σχεδὸν ἢ σφωτέρη ἀπόκριση στὸν αὐθάδη κατακριτὴν ἢ στὸν ἀνυποψίαστον ἐπικριτὴ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀνόθευτου ποιητῆ, εἶναι ἡ ἀπόκριση μὲ κείμενα ἀπὸ τὸ ἔργο του. Ἀκόμη καὶ ὁ κριτικώτερος τοῦλάχιστο τρόπος γιὰ νὰ δείχνῃς ἀσφαλέστερα τὴν ἐργασία ἑνὸς ποιητῆ, βέβαια σὲ ὅσους εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν καταλάβουν, ἢ σὲ διάθεση νὰ τὴν αἰσθανθοῦν, ὁ τιμιώτερος τρόπος γιὰ νὰ κριθῆ ὁ ποιητὴς εἶναι ἡ παράθεση τῶν κειμένων. Χαιρέτα τον, ἢ χτύπα τον, μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια. Καὶ τὰ κείμενα εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀπαραίτητα, σὰν τὴν αὐτοψία τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ἐκεῖ πού ἀσυνεῖδητοι ἢ τυφλοὶ ἀντιρρητικοί, τὴν ἀρνηση ἀδιάντροπα σημαία τους ὑψώνοντες, ἢ ἀποσπώντας, πονηρὰ ἢ ἀδέξια, μιὰ φράση, ὀργανικὰ συνταιριασμένη καὶ συμπληρωμένη ἀπὸ τὸ σύνολο, τὸν παρουσιάζουν τὸ λόγο τοῦ ποιητῆ ἔλκεινὰ κολοβωμένο καὶ μὲ παραμορφωμένο νόημα. Αἰσθάνθηκα ἑσφορικῆ χαρὰ κάθε φορά πού διακριτικοὶ ἢ ἀδιάκριτοι κατακριτὲς μου ἀπρονόητα συνώδευαν τὰ λόγια των γιὰ μένα μὲ στίχους μου. Ἦμουν βέβαιος πῶς τὰ κείμενα τοὺς διέψευδαν.

Ὅμως ὁ κριτικὸς πού σὰς ἀνάφερα δὲν τὴ συλλαμβάνει ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἀλήθεια ὅταν γυρεύῃ νὰ μὰς πείσῃ πῶς ἡ ποίηση δὲν καθορίζεται. Νὰ μὴν καθορίζεται μπορεῖ ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς **δρίξεται**. Καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωὴ πού ἀναφέρει γιὰ νὰ δυναμώσῃ τὰ ἐπιχειρήματά του, καὶ ὅλες οἱ μεγαλοπρόδβλητες ιδέες, Θεὸς, θάνατος, ἀγάπη, πολιτεία, συμφέρον, θυσία, ἡρωϊσμός, ἀγισσύνη, ἐλευθερία, ἀρετὴ, πατριωτισμός, ἀνθρωπισμός, πόσες ἄλλες! παρουσιάζονται στὴ σκέψη, πρῶτα πρῶτα, ἀόριστες, ὅσο κιὰν φαντάζουν στὴν καρδιὰ εὐκολοπροσδιόριστες. Καὶ ὅμως δὲ φτάνει αὐτό. Ἡ καρδιὰ τόσο καθαρώτερα βλέπει, τόσο προθυμότερα τὰ προσδέχεται καὶ τόσο βαθύτερα μέσα της τὰ τοποθετεῖ, ἐγκόσμη πλέον κ' ἐκεῖνα, τὰ ἰδανικὰ πού σὰν ὑπερκόσμη τῆς πρωτοπαρουσιάστηκαν, ὅσο περισσότερο ἔχει καταγίνει ὁ νοῦς νὰ τὰ κυτᾶξῃ, νὰ τὰ ἀναλύσῃ, νὰ τὰ γνωρίσῃ, νὰ τὰ προσδιορίσῃ. Ὅ,τι καλὰ γνωρίζεις τ' ἀγαπᾶς καλύτερα. «Ἡ μεγάλη γνώση γεννᾶ τὴ

μεγάλῃ ἀγάπῃ». Ὁ λόγος εἶναι τοῦ μεγάλου μέσα στοὺς μεγάλους διανοητὴ καλλιτέχνη, τοῦ Λεονάρδου Νταβίντση.

Πρὸς τὴ γνώση τοῦ εἴδους τούτου συντελεῖ εὐλογα καὶ ἡ προσπάθεια νὰ εὐκρινοῦν ὀπωσδήποτε τὰ ἀκαθόριστα στὴν ἀρχὴ φαινόμενα. Οἱ ὀρισμοί, ἂν τοὺς πάρουμ' ἕνα ἕνα χωριστά, κανεῖς, ὅσο ἐπιτήδεια, ὅσο λεπτόγνωμα καὶ ἂν εἶν' ἐφευρημένος ὁ ὀρισμὸς, δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ μὰς παραστήσῃ στὴν πολυσύνθετην ἀλήθεια του τὸ πρᾶγμα πού ὀρίζεται. Κάνει ὅμως γενναῖα βήματα πού μὰς πλησιάζουν πρὸς τὸ δυσκολοπρόσιτο. Κ' ἔτσι ἀργοπλάθεται ἕνα σύνολο, μιὰ κωδικοποίηση σὰ νὰ εἰποῦμε, αἰσθητικῶν κανόνων. Καὶ ἀπὸ τὸ σύνολο μπορεῖ νὰ μὰς προσφέρεται κάποια ἰδέα στρογγυλότερη, στερεώτερη, τοῦ ἀσύλληπτου ἀντικείμενου πού μὰς ἀπασχολεῖ. Τραβηγμένοι ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς ιδέας, ὅσο περισσότερο ἐγκύπτομε στὴ μελέτῃ τῆς ιδέας τόσο σφιχτότερα τὴν ἀγκαλιάζουμε. Τότε καὶ οἱ ὀρισμοί, ὅσο καὶ ἂν καταφρονοῦνται ὡς ἀφηρημένα εὐτράπελα ἢ σχολαστικὰ λογοπαίγνια, συντείνουν, ὅσο δὲν ὑποθέτουμε, στὸ φωτισμό. Ἄν ἐπιχειροῦσα ἐδῶ νὰ καταγίνω στοὺς ὀρισμοὺς πού δόθηκαν τῆς Ποιητικῆς ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀριστοτέλη, θὰ χρειάζοταν ὄχι μιὰ ὀμιλία, θὰ χρειάζοταν ὀλόκληρη συγγραφή. Σὰς παρουσιάζω ἕνα μὴ ζητήσετε τὴν πατρότητά του : «Ἡ ποίηση εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Λόγου πού ἐξαυλώνει τὰ ὕλικά καὶ πού τὰ αὔλα τὰ ὕλικοποιεῖ. Δίνει στὰ πλησίον τὴν ὀνειρεμένη ἀπόσταση τοῦ περασμένου καὶ τὰ μακρὰν κοντὰ μὰς τὰ φέρνει σὰ χερροπιαστά». Συντελεῖ, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα, στὰ μάτια τοῦ στοχαστικοῦ, περισσότερο ἴσως τῆς ποιητικῆς οὐσίας. Ἀλλὰ ἡ Ποίηση δὲ βρίσκει ἀποκλειστικὰ στὴν οὐσία της. Δείχεται κατεξοχὴν στὴν παράστασή της. Εἶναι μορφή. Ὁ ἴδιος ἐπιφανὴς φιλόσοφος πού σὰς ἀνέφερα στὴν ἀρχή, ὁ Benedetto Croce, παρατηρεῖ : «Ἀφαιρέσατε ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὸ μέτρο του, τὸ ρυθμὸ του, τὸ λεκτικὸ του δὲν τοῦ ἀπομένει, καθὼς μερικοὶ πιστεύουν, κ' ἔξω ἀπὸ ὅλ' αὐτά, ἡ ποιητικὴ ἰδέα. Δὲν τοῦ ἀπομένει τίποτε. Ἡ ποίηση γεννήθηκε μ' αὐτὰ τὰ λόγια, μὲ αὐτὸ τὸ ρυθμὸ, μὲ αὐτὸ τὸ μέτρο». Καὶ ὁ ἀρχαῖος τεχνογράφος κάτι ἀνάλογο διδάσκει ἐκεῖ πού παρασταίνει

τῆ σημασία πὺ ἐχουν ἀρμονία καὶ σύνθεση στὴ δημιουργία τοῦ ὕψους (14). Ἀπὸ καιρὸ μου σταματᾷ ἡ σκέψη σὲ βραχύλογον ὄρισμὸ τῆς ποιητικῆς τέχνης· εὐρημά μου: «**Ἡ ποίηση εἶναι ὁ λόγος πὺ πάει νὰ γίνῃ τραγοῦδι**». Μὴ λησμονοῦμε πὺς τὸν παλαιὸ καιρὸ ἡ λύρα δὲν ἦταν ἀπλὸ γλωσσικὸ σχῆμα. Συνῴδευε τὸ ποίημα ἢ μουσικῆ, ἀξεχώριστα. Μέλος ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ λυρικοῦ στίχου, Σαπφῶ, Πίνδαρος καὶ ὁμοτέχνοί τους, χωρὶς τὸ τραγοῦδι δὲν εἶχαν τότε νόημα. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ Ποίηση, Μουσικῆ, Χορὸς, Τριάδ' ἁγία, τράβηξε ἢ καθεμιὰ πα-

ράσταση χωριστὸ δρόμο. Οἱ πολιτεῖες πὺ ἀποτελοῦσαν τὴ συμπολιτεία, ἐγένεν ἢ καθεμιὰ πὺδ λίγο, πὺδ πολύ, αὐτόνομη. Ἀλλὰ ἢ συμβασιλεία, ἀπὸ τὰ στερεὰ ἐδάφη τοῦ πραγματικοῦ, πήδησεν ἔτσι στὰ αἰθέρια στρώματα τοῦ ἰδανικοῦ. Ἐγένε πόθος, προσπάθεια. Ἡ τριουπόστατη μεγαλοφυΐα τοῦ γερμανοῦ Βάγνερ στὸν περασμένο αἰῶνα παράδειγμ' ἀπομένει ἀπὸ τὰ καταπληκτικώτερα τοῦ ἀνεβήσματος πρὸς τὸ ἰδανικὸ τοῦτο. Ἡ μουσικῆ τοῦ ἡχοῦ ἔπαψε νὰ παρέχη στὴ μουσικῆ τοῦ στίχου συγκρατητῆ, καθὼς πρὶν, τὴ συντροφιά της· καὶ ὁ στίχος, τὸ δρόμο τοῦ ἀσυντρόφευτα τραδῶντας, γύρευε νὰ μουσικοποιηθῇ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μέσα. Καὶ σὰν νὰ τὸ κατόρθωσε.

(14) *Breviaire d'Esthétique*. Γαλλ. μετάφρ.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο.)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

«Χείματος ἡνεμόεντος ἀπ' αἰθέρος οἰχομένοιο . . .»

Ἡέρασε πὰ μὲ τοὺς πολλοὺς ἀνέμους τοῦ ὀ χειμῶνας,
 Κῆ ἀνοιξη ὀλοπόρφυρη ροδογελᾶ, ἀνθοφόρου.
 Χλωμὸ στὴ γῆς ἀπλώνεται, τὴ σταχτερή, χορτάρι,
 Τὰ δέντρα ξανανθίζουνε κῆ φύση ἀνεργαγώνει,
 Καὶ τὰ λιβάδια τῆς αὐγῆς τὴν ἀπαλὴ δροσοῦλα
 Ρουφᾶνε καὶ μοσκοβολοῦν, κι ἀνοίγουνε τὰ ρόδα.
 Ἐναγαλλιάζει ὁ πιστικός, παίζοντας τὴ φλογέρα,
 Καὶ χαίρεται τὰ ρίφια τοῦ τᾶσπρότριχα ὁ τσομπάνος.
 Μὲς στὴν πλατιὰ τὴ θάλασσα ναυτόπουλα ἀρμενίζουν,
 Κι ὁ ζέφυρος ἀργοφυσᾷ καὶ τὰ πανιὰ φουσκώνει.
 Εὐοί, εὐαίν, τοῦ Διόνυσου πὺ φέρνει τὸ σταφύλι,
 Ὅλοι τοῦ κραζοῦν καὶ φοροῦν κισσὸ σταφυλωμένο.
 Μέλισσες βοῖδογέννητες, μαστόρισσες πανώριες,
 Ἐπάνω στὰ κουβάνια τους κάθονται σωριασμένες,
 Καὶ μαστορεύουν ὄμορφα φρεσκόφτιαστες κερήθρες.
 Καὶ γύρω κελαηδοῦν πουλιά, λογιῶν λογιῶν ζευγάρια:
 Θαλασσοπούλια στὸ γιαλό, στὰ σπίτια χελιδόνια,
 Κύκνοι στὸν ἀκροπόταμο κι' ἀηδόνια μὲς στὸ λόγγο.
 Ἐώρα πὺ ξανανιώνει ἢ γῆς κοί κάμποι λουλουδίζουν,
 Πὺ τραγουδάει ὁ πιστικός καὶ χαίρεται τᾶρνιά του,
 Κοί ναύτες ἀρμενίζουνε, κι ὁ Διόνυσος χορεύει,
 Καὶ κελαηδοῦνε τὰ πουλιά, κι ὀργοῦνε τὰ μελίτσια,
 Πὺς θᾶκανε ὁ τραγουδιστῆς χωρὶς νὰ τραγουδήσῃ;

ΔΗΜ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ